

**Gheorghe Șincai –
ctitor al școlii românești din Transilvania**

*Prof. IOANA MĂRCUȘ
Liceul Pedagogic „Gheorghe Șincai,” Zalău*

Pregătirea și școlile pe care le-a urmat Gheorghe Șincai au avut un scop: să ridice nivelul de învățatură al țăranilor. *„Dacă masele acestea de truditori ar avea știință de carte, nu s-ar mai lăsa tot timpul umilite și obidite, nu ar mai trăi în această revoltătoare stare de nedreptate”* - spunea el.

Ca să ai de unde da altora învățatură însă, trebuie să fii tu însuși învățat.

Școlile prin care trecuse Șincai îl pregătiseră pentru catedră și amvon, dar inima lui bătea exclusiv pentru catedră.

În anul școlar 1773-1774, Gheorghe Șincai a ajuns la Blaj în calitate de profesor de poetică și retorică la gimnaziul înființat în anul 1754 de episcopul Petru Pavel Aaron – Blajul fiind în această perioadă cel mai important centru politic și cultural al românilor.

Venirea lui Șincai la catedră coincide cu preocupările pentru reorganizarea învățământului din imperiu care se realizează pe baza legii lui Ignatius von Felbiger care a intrat în vigoare la 6 decembrie 1774, vizând modernizarea învățământului și racordarea lui la ideile filozofice, morale și politice ale vremii.

În jurul anilor 1780, când Gheorghe Șincai s-a hotărât să se dedice învățământului, starea acestuia în Transilvania nu era tocmai strălucită.

Numărul școlilor era foarte mic, dascălii erau slab pregătiți, iar *„domnii de pământ”* se opuneau pe toate căile posibile instrucției copiilor de iobagi români. Școlile existente nu aveau baza materială necesară.

Revenit la Blaj, Gheorghe Șincai a fost numit catihet și director al Școlii Normale, iar din 1784 a fost numit director al școlii naționale greco-catolice din întreg principatul Transilvaniei, funcție pe care a îndeplinit-o vreme de un deceniu, până în 1794, timp în care a avut în față câteva obiective generoase și de adâncă implicare patriotică.

Gheorghe Șincai a semănat școli pe întreg cuprinsul Transilvaniei în calitate de director al lor. Mergea din sat în sat, pe jos sau cu căruța, căuta casa potrivită pentru școală și omul potrivit pentru înălțimea misiunii, stătea de vorbă cu sătenii, îndemnându-i să-și dea copiii la carte. În felul acesta a avut

posibilitatea să cunoască pe viu marile probleme sociale și politice ale timpului, să vadă adevărata situație a țaranului român.

Gheorghe Șincai a deschis școli și în Sălaj, printre acestea se numără și cea de la Băsești, căreia i s-a conferit statutul de unitate școlară trivială, cu un program de studii mai amplu decât cel aplicat în școlile naționale (poporale).

Această școală dobândește un asemenea prestigiu, încât tinerii dornici să îmbrățișeze cariera preoțească sau didactică nu erau înscriși la Școlile Blajului fără un atestat (testimoniu) din partea învățătorului de la Băsești, Ioan Bogdan, prin care se confirma urmarea cursurilor și însușirea disciplinelor predate aici.

Până aproape de 1830, Școala Normală din Băsești, cu toate limitele sale, rămâne un important factor de cultură în nord-vestul Transilvaniei, într-un timp în care învățământul românesc din Ardeal se afirmă cu greu din cauza exploatării sociale și naționale la care era supusă populația românească de către regimul austriac.

De aceea, în câțiva ani, Gheorghe Șincai a deschis peste 300 de școli, ridicându-le numărul total la 376, cu mult peste prevederile oficiale.

A inspectat toate cele 376 de școli de câte 3 ori, fiind foarte exigent și cu sine și cu ceilalți. Rapoartele înaintate de el sunt emoționante și unele tonalități din ele vor răzbate mai târziu în cele ale revizorului școlar Mihai Eminescu. El a luptat pentru drepturile dascălului: salariu, locuință, dar și pentru ridicarea nivelului de pregătire.

La venirea lui Gheorghe Șincai în fruntea învățământului românesc transilvan, dascălii școlilor erau recrutați din rândurile diecilor bisericești sau ale preoților și aveau misiunea să-i învețe pe copii doar ocinașele (rugăciuni de dimineață și de seară), câteva cântări bisericești și, unde se putea, scrisul și cititul. Spunem acestea deoarece nu toți dascălii știau să scrie și să citească. Lucrul acesta convenea oficialităților. De aceea, strădaniile directorului de a îmbunătăți condițiile de funcționare a școlilor și de ridicare a nivelului de pregătire a dascălilor prin cursuri speciale de 6 săptămâni, au început să fie privite chiorâș.

Lui Gheorghe Șincai i se plătea un salariu anual de 400 de florini din fondul de instrucție al guvernului transilvan, la care se adăugau și cheltuielile de drum pentru inspectarea școlilor. Salariul era destul de bun și fusese obținut prin luptă tenace de către director, dar nu se va mai da și directorilor care îi urmează lui Gheorghe Șincai.

Una din preocupările de seamă ale lui Gherghe Șincai în perioada lui didactică a fost redactarea câtorva manuale școlare de mare trebuință. El se mândrea cu această realizare a vieții lui și în *Elegie*:

„... Spune-voi ce binefaceri

Eu am făcut pentru-a nației mele cultură și cinstire.

*Iată: scosesem Gramatica mea și-ale mele Principii
Și-Abecedarele două Normatice intitulate.
Am dezvoltat și doctrina lui Crist mai pe larg decât fuse
Cartea aceasta lăsată cândva românilor noștri.
O Aritmetică bună lipsea în școlile țării
M-am ostenit ca s-o fac și pe asta din nou ... “*

Într-adevăr, în 1783 Gheorghe Șincai a scos ***Gramatica latino-română*** cu adnotări și exemplificări în latină și română, destinate elevilor școlii de normă și ai gimnaziului blăjean.

În același an, a tipărit un abecedar bilingv, în română și germană, intitulat ***A.B.C. sau Alphavit pentru folosul și procopsala școalelor normalesci a neamului românesc.***

Acest abecedar era o expresie a interesului Curții vieneze pentru culturalizarea cetățenilor din imperiu, pentru ridicarea conștiinței lor civice, indiferent de confesiune și naționalitate.

„Ratio educationis” acorda tuturor naționalităților libertatea de a se servi de limba proprie în școală, dar pretindea să se învețe totodată și limba germană ca limbă oficială în stat. Instrumentul principal pentru punerea în aplicare a acestei idei îl constituiau manualele școlare. Ele trebuia să fie manuale unice, redactate întâi în limba germană, apoi traduse în celelalte limbi și publicate în ediții bilingve.

Cel de-al doilea abecedar, nesemnlat, dar cu siguranță al său, intitulat ***Alfavit sau Bucoavnă pentru folosul și procopsala școalelor neamului Românesc*** - este tipărit în latină-germană-maghiară-română.

Acesta reflecta stadiul superior la care ajunsese școala românească și gradul de pregătire a dascălilor. Blăjenii aveau ambiția frumoasă de a-și vedea școlile ridicate la nivelul școlilor străine din imperiu, iar limba latină era obligatorie pentru fiecare cetățean.

O lucrare didactică cu care Gheorghe Șincai se mândrea ori de câte ori venea vorba de manuale și de școală era ***Catehismul cel mare, cu întrebări și răspunsuri, alcătuit și întocmit pentru folosul și procopsala tuturor școalelor normălești a neamului românesc***, a apărut la Blaj, în 1783. A fost utilizat ca manual până la 1850, nu de către elevi, deoarece depășea cu mult puterea lor de înțelegere, cât mai ales de către clerul românesc, care trebuia să depună un examen riguros de doctrină înainte de hirotonire.

Aici el atinge o problemă deosebit de modernă și anume că limba trebuie îmbogățită prin eforturi unanime, de aceea a introdus elemente neologice, necunoscute cititorului de rând.

În 1785, Șincai a tipărit la Blaj o *Îndreptare către aritmetică, întâia parte, alcătuită și întocmită pentru folosul și procopsala tuturor școalelor normălești a neamului românesc*. Chiar dacă nu este prima aritmetică, așa cum îi place lui Șincai să creadă, este de o însemnătate incontestabilă.

Șincai introduce aici, nume de monede, unitățile de măsurare a timpului, a vinului, a grânelor, a lemnelor.

Toate acestea pun în lumină interesul autorului pentru relațiile economice noi dintre românii din toate provinciile istorice românești. Este evident faptul că el se folosea de problema unităților de măsură în așa fel încât, să provoace conștiința unității de neam a românilor de pretutindeni.

El începea lucrul acesta de la nivelul tineretului școlar pentru ca lucrarea să fie mai trainică pe parcurs.

Gheorghe Șincai a dat elevilor și dascălilor ceea ce nu avuseseră până acum: un îndreptar modern în procesul complex de instruire și educare a tineretului - manualul șincaian.

Începutul a fost greu și multe din lucrările lui au fisuri. Dar zelul lui, pregătirea și competența îi sunt recunoscute de toată lumea, care înțelegea sensul strădaniilor ce le depunea. Sunt recunoscute și oficial.

Un tablou al școlarizării din anul 1795 cuprinzând școlile normale, principale și triviale totalizează un număr de 1062 de elevi români, iar în 1796 de 1604. Cifrele sunt relative, dar ele sunt ilustrative pentru avântul pe care-l luase ideea de școală în rândurile populației românești în numai 40 de ani.

Meritul cel mai mare în epocă îi revine, incontestabil, lui Gheorghe Șincai. Singurul dintre toți reprezentanții Școlii Ardelene, care și-a pus la temelie învățământului românesc din Transilvania cam 15 ani de viață și trudă.

El rămâne un deschizător de drumuri în pofida resurselor materiale precare ce-i stăteau la dispoziție și a pregătirii modeste a diecilor ce-l ajutau în demersul său didactic.

Ideile și inițiativele sale vor rodi peste ani și se vor regăsi în ceea ce vor întreprinde mai târziu Gh. Lazăr și I.H. Rădulescu în Țara Românească și Gh. Asachi în Moldova.

La 250 de ani de la naștere, Gheorghe Șincai rămâne o personalitate de primă mărime a învățământului și spiritualității românești, cel mai cunoscut dintre reprezentanții Școlii Ardelene, deschizând drum elitelor de la 1848 și dând speranțe tuturor celor care vorbeau și simțeau românește.

BIBLIOGRAFIE

- ❖ Nicolae Iorga, *Istoria învățământului românesc*. București, 1928.
- ❖ S. Stoian, *Pedagogia modernă și contemporană*. București, 1976.
- ❖ Nicolae Albu, *Istoria școlilor românești din Transilvania între 1800-1857*. București, 1971.
- ❖ Ciocian, *Școli și dascăli din Sălajul de altă dată*, în *Școala noastră*, nr. 5/2003.
- ❖ Irina Pop Bistrițeanul, *Băseștii și ilustrul său bărbat Gheroghe Pop de Băsești*. Cluj-Napoca, 1995.

Gheorghe Șincai – Founder of Romanian Schools from Transylvania

Abstract

From the very beginning of his didactic career, Șincai was guided by the idea of making something in order to improve Romanian educational system from Transylvania. First as a teacher at Blaj, then as a general manager of Romanian schools from Transylvania, he did his best in increasing the number of schools – he founded over 300 – and in a better professional preparation of teachers. Thus, he personally organised special courses for teachers and only after graduating they received the right of teaching children.

Șincai was also interested in books, school manuals and he tried to pass this terrible lack by writing some of the first Romanian courses, not only for teachers, but also for students. Among them, we may mention: *Gramatica latino-română, A.B.C. sau Alfabavit pentru folosul și procopsala școalelor normalești a neamului românesc, Catehismul cel mare, cu întrebări și răspunsuri, alcătuit și întocmit pentru folosul și procopsala tuturor școalelor normălești a neamului românesc, Îndreptare către aritmetică, întâia parte, alcătuită și întocmită pentru folosul și procopsala tuturor școalelor normălești a neamului românesc*.

Everything he did was for the benefit of his people, because he considered that man can evolve through science and education.